

5. Marakas G.M. *Decision Support System in the Twenty-first Century*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ, 1999.
6. Maria Mertensson *A critical review of knowledge management as a management tool // Journal of Knowledge Management*. — V. 4. — No 3. — 2000.

Надійшла до редколегії 14.12.2009 р.

УДК 316.774:340

Ю. В. ПАСМОР

ВПЛИВ ЕЛЕКТРОННИХ КАНАЛІВ НА СИСТЕМУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ОБМІНУ В ПРАВІ

Визначені й узагальнені основні напрями впливу електронних каналів на розвиток інформаційно-комунікаційного обміну в правничій галузі за умов інтенсивного впровадження в різні сфери суспільного життя телекомунікаційних технологій.

Ключові слова: комунікаційні процеси в праві, електронні канали, електронна комунікація в праві, інформаційно-комунікаційний обмін у правничій сфері.

Определены и обобщены основные направления влияния электронных каналов на развитие информационно-коммуникационного обмена в отрасли права при условии интенсивного внедрения в различные сферы общественной жизни телекоммуникационных технологий.

Ключевые слова: коммуникационные процессы в праве, электронные каналы, электронная коммуникация в праве, информационно-коммуникационный обмен в правовой сфере.

In the article the main ways of the electronic channels influence on the development of the information-communication exchange in law under conditions of the intensive implementation into the spheres of the social life of the telecommunication technologies have been determined and generalized.

Key words: communication process in law, electronic channels, electronic communication in law, information-communication exchange in law.

Останнім часом в умовах інтенсивного впровадження в різні сфери суспільного життя інформаційних і телекомунікаційних технологій відбувається трансформація системи інформаційно-комунікаційного обміну в праві. Суттєво змінюються структурно-функціональні можливості, виникають нові форми, засоби, канали електронно-комунікаційної взаємодії та взаємообміну в правовій науці й практиці. Очевидність впливів електронних

каталогів як сучасних засобів комунікаційних процесів у суспільстві підтверджує їх значення для вдосконалення системи наукової правотворчої, правозастосовної, судової та іншої діяльності.

Активне залучення інформаційно-комунікаційного обміну на засадах електронних каналів у традиційні форми комунікації викликає необхідність комплексного вирішення певних питань: удосконалення всієї системи інформаційного забезпечення права; оптимізація транспортування галузевої інформації та профільних знань електронними комунікаційними каналами; системної професійної взаємодії науковців і фахівців права в електронному середовищі; формування єдиного інформаційно-комунікаційного правового простору тощо.

Цілком закономірним є посилення інтересу вчених різних спеціальностей до проблем електронної комунікації (К. І. Бесяков, Р. С. Гіляревський, Н. Н. Зименкова, J. Woo) [1, 4, 7, 26]; до електронної складової системи інформаційного забезпечення різних напрямів у сфері права (В. П. Захаров, Є. Д. Лук'янчиков, Ю. К. Тараненко та ін.) [5, 10, 14]. Це свідчить про актуальність окресленої нами проблеми.

Метою статті є визначення й узагальнення основних напрямів впливу електронних каналів на систему інформаційно-комунікаційного обміну в праві.

Вивчення в цьому аспекті сучасного стану інформаційного забезпечення наукових досліджень у праві дозволяє визначити декілька основних напрямів впливу електронних каналів на формування адекватної системи інформаційного обміну в галузі.

Поширення електронних каналів у комунікаційному середовищі правової сфери сприяло виникненню нових електронних інформаційних ресурсів: юридичних словників і довідників, баз даних нормативно-законодавчих документів, тематичних банків знань, наукових архівів тощо. Зокрема, в Україні використовуються відомі БД «Законодавство» з півними професійними базами даних «Законодавство України», «Термінологія законодавства України», «Законопроекти», «Київ», «Крим», «Судова практика», тезаурус ЄС «EUROVOC», БД Ліга-Закон, «Наукові роботи з проблем держави і права», «Правоохоронні органи та експертні установи», електронні версії журналу «Правова інформатика» та публікацій у сфері права, проблемно-орієнтовані репозитарії, спеціалізовані інформаційно-пошукові та довідкові системи, електронні каталоги, галузеві веб-сайти, віртуальні бібліотеки тощо. У свою чергу, розвиток інформаційних електронних ресурсів значно розширює сферу багатозначного образного контенту, але водночас поглиблює необхідність постійного вивчення і врахування особливостей правової системи, науки та практики. Не менш важливим завданням є адресна адаптація електронних ресурсів до індивідуальних характеристик і потреб користувачів, їх особистих та групових взаємовідносин у професійно-комунікаційній сфері й соціумі. Через електронні комунікаційні

ресурсні канали підвищуються рівень і якість інформаційної взаємодії суб'єктів процесу науково-практичної правової діяльності, зокрема пошукові стратегії; форми подання інформації; аналіз і структурування даних; організація доступу до електронних ресурсів; зв'язки між інформаційними блоками друкованих та електронних засобів тощо.

У цьому напрямі корисним можна вважати зарубіжний досвід. Наукові публікації містять практичні поради щодо забезпечення доступу до електронних ресурсів залежно від особливостей потреб користувачів — студентів юридичних факультетів, дослідників у сфері права, працівників юридичних установ [24]; теоретичні і технологічні засади організації електронних ресурсів правової сфери [20]; проблеми вільного доступу до масивів правової інформації та її якості [20, с. 21]. У науковому середовищі одним із найдискусійніших залишається питання відкритості інформації. Тенденції організації вільного доступу до правових електронних ресурсів набули значного поширення в різних країнах світу (Australasia (AustLII), UK & Ireland BAILII), Canada (CanLII), The Commonwealth (CommonLII), Cyprus (CyLaw), Droit Francophone, Hong Kong (HKLII), JuriBurkina, New Zealand (NZLII), Pacific Islands (PacLII), Southern Africa (SAFLII), U.S.A. (LII(Cornell)) [17, 18, 20, 22, 23, 25, 27]. Зокрема, протягом 2007 р. вільний доступ до правової інформації забезпечували майже 686 баз даних, зокрема — 21 міжнародна, 86 — країн світу [20]. Водночас наголошується, що стрімкий розвиток електронних каналів спричинив інформаційне перевантаження та забруднення середовища. З метою подолання зазначених проблем нові підходи до інформаційного обміну передбачають розвиток платформи соціальних комунікацій (Wikis, Podcasting, Blogs, RSS, Wikipedia, електронні архіви, бібліотеки, репозитарії, форуми, дискусійні групи за напрямками правових досліджень тощо) [20]. Це означає, що політика інформаційної відкритості гарантує дослідникові свободу вибору, ситуацію безлічі альтернатив комунікаційних засобів і форм.

Процеси обміну інформацією в електронному комунікаційному правовому середовищі позитивно впливають на розвиток науки і юридичної практики, сприяють переходу до нового рівня врегулювання суспільних відносин, визначають сучасні моделі професійної взаємодії, зокрема проведення судових засідань; здійснення експертизи; визначення процедурної справедливості тощо [19]. Застосування електронних каналів є ефективним напрямом оптимізації процесів комунікації в законодавчій та правозастосовній діяльності. Причому зазначене пов'язане не лише з можливістю перенесення правової інформації на електронні носії, а й цільовим і чітким розподілом банків даних, обміном оперативною обліковою інформацією, зокрема у сфері правоохоронної діяльності. Сучасні науково-технологічні розробки, комп'ютерна техніка та розвиток електронних каналів створили нові умови для інтеграції різних за змістом і формою відображення інформації інформаційних систем, що містять величезну кількість масивів знань

та розподілених банків даних, конче потрібних у науковому й професійному правовому співтоваристві. У діяльності організацій та установ у сфері права широко використовуються автоматизовані, експертні, консультантські системи штучного інтелекту, інформаційно-аналітичні довідкові програми обробки й обліку статистичної інформації тощо. Зростає значення електронних каналів при обміні документами електронною поштою; для залучення перекладачів, наприклад, не часто використовуваних мов; проведення консультацій спеціалістів різних галузей і знань; забезпечення можливості передачі різноманітних видів інформації між окремими юридичними установами, правоохоронними й судовими органами, обвинуваченим, адвокатом, експертом тощо; під час проведення оперативно-розшукових та окремих слідчих дій тощо. Це підтверджується науковими результатами проведеного аналізу щодо використання електронних комунікацій слідчими прокуратури і МВС України. Більше половини респондентів (58%) застосовують у діяльності сучасні інформаційні технології. Серед них: 46% використовують інформаційні бази даних; 53% — бази законодавства; 20% — електронні довідники [16].

Новою реальністю мережевих Інтернет-комунікацій стали спеціалізовані блоги (blog — мережевий журнал). За різними напрямками права й особливостями контенту, зокрема експертизи, коментарі, консультації, наукові огляди, у 2007 р. зареєстровано 51 юридичний блог [3, 9, 20]. У деяких країнах (США, РФ, Казахстан) блоги прирівнюють до засобів масової комунікації, є оригінальними веб-сайтами, що забезпечують хостинг будь-яких форматів зберігання даних, мультимедіа, документів тощо [3, с. 9].

Розвиток електронних каналів порушив комплекс проблем, пов'язаних з інтелектуальною власністю, що є стратегічним ресурсом інноваційного розвитку суспільства, основою якого є творча, професійна, наукова діяльність індивіда або групи осіб. В організаціях та установах, що застосовують сучасні електронні ресурси й канали обміну, актуальними є проблеми використання, копіювання, обміну та поширення електронних ресурсів у мережі Інтернет, відповідно до норм авторського права. Своєчасними також є питання співвідношення права інтелектуальної власності й інформаційних потреб користувачів Інтернет-ресурсів. З одного боку, існує загальновизнане право на доступ і поширення інформації, що передається електронними каналами, з іншого — діє правова охорона інформаційних ресурсів за допомогою авторського права або права інтелектуальної власності. Навколо цього постійно тривають дискусії серед учених і громадськості [20, с. 24].

Завдяки розвитку електронних каналів та Інтернет-комунікацій зростає інформаційно-професійна взаємопов'язаність науковців і практиків багатьох країн та континентів. Дедалі потужнішими стають процеси інтеграції в різних сферах наукової діяльності, участь у міжнародних проектах і програмах. Наприклад, Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого впродовж 2003–2006 рр. спільно з юридичними

факультетами університетів Гертфордшира (Велика Британія) та Парі-Сюд (Франція) виконувала проєкт Темпус-Тасіс JEP-23226 «Електронне навчання. Віртуальна юридична бібліотека» [12], результатом якого стало створення комп'ютерного ресурс-центру, формування повнотекстової бази даних «Наукові праці вчених академії», обмін правовою літературою, розробка й упровадження інноваційної моделі віртуального інформаційного навчального середовища та семантичного інформаційно-освітнього порталу [8, с. 13].

З огляду на необхідність подальшого якісного інформаційно-комунікаційного обміну розширюється співробітництво науково-дослідних установ України юридичного профілю з правовими науковими й освітніми центрами країн СНГ, інших зарубіжних країн, міжнародними організаціями, правовими асоціаціями, юридичними співтовариствами й об'єднаннями. Так, Інститут вивчення проблем злочинності Академії правових наук України підтримує наукові зв'язки з установами та вищими навчальними закладами Російської Федерації, Великої Британії, Німеччини [6, с. 76–77]; вчені академії беруть активну участь у наукових заходах міжнародного рівня (Росія, Білорусь, Узбекистан, Швейцарія, Чехія, Польща, Болгарія, Франція, Італія, Бельгія, США). Установлено професійні контакти з юридичним факультетом Університету Париж XII — Валь де Марн, налагоджена науково-дослідницька робота з Центром освіти та досліджень з питань інтелектуальної власності (факультет права Університету Гренобль) [11].

Необхідно зазначити також, що в розширенні міжнародного співробітництва з питань права все більшу роль відіграють міжособистісні комунікації між провідними вченими конкретних правових галузей за допомогою електронної пошти, глобальних безпроводних засобів, мобільних технологій і веб-служб, форумів тощо, постійність та результативність яких гарантується формалізованими засобами у формі статей, монографій, репринтів, доповідей на конференціях тощо [1, 2, 9, 15].

Усе це свідчить про розвиток зазначених напрямів впливу електронних каналів у правовій сфері, що сприятиме оперативнішому обміну отриманими даними в процесі наукових досліджень та узагальнень; отриманню матеріалів про досягнення правової науки й юридичної практики, системи підготовки та перепідготовки кадрів, зарубіжні наукові правові структури; обміну науковою літературою; організації доступу до провідних правових міжнародних баз і банків даних; спільному формуванню правових порталів, корпоративних та інших електронних інформаційних ресурсів; поширенню інформації щодо стажування, гранти, міжнародні правові програми, проєкти, заходи, що організують вітчизняні та зарубіжні правові центри, профільні установи й організації. Крім того, поширення електронних каналів надасть можливість вивчати досвід європейських держав щодо правової науки, розбудови дієвішої системи правоохоронних та судових органів і дозволить урахувати міжнародні стандарти, запровадити їх у правничу сферу тощо.

Електронні канали впливають на комунікації, ознаками яких можна вважати: глобальність, віртуальність, інтерактивність, комфортність, можливість оперативного доступу до галузевих знанневих інформаційних масивів з будь-якого місця в будь-який час; дистанційність суб'єктів наукового взаємообміну; опосередкованість зв'язку між учасниками комунікації; здійснення статутної комунікаційної рівноправності; наявність засобів виділення актуальної інформації (гіпертекст, мультимедіа тощо); можливість поєднання статичної і динамічної інформації; здійснення передачі великих та надвеликих обсягів інформації; можливість одночасного звернення до декількох каналів. Електронна комунікація як складний багатозначний комплекс носіїв, обсягів, можливостей доступу, використання і споживання інформації має характеристики, притаманні традиційній комунікаційній системі: усна й письмова, формальна та неформальна, міжособова й безособова, безпосередня та опосередкована, спеціальна й неспеціальна.

Водночас електронні канали, з одного боку, збільшують потенційну можливість розширення фахових контактів, відкривають нові можливості доступу до всіх видів інформації та знань через організацію до віддалених і глобальних інформаційних мережових комунікацій. З іншого — електронні канали викривають протиріччя між захистом даних і виконанням електронних комунікацій; порушують проблеми відповідальності за достовірність даних, охорони та захисту інформації; несуть загрози контролю над людьми, інформаційного перевантаження, забруднення мови; поглиблюють соціальну нерівність. Проте поєднання традиційних та електронних каналів, використання рівною мірою книжок, байтів, мультимедіа робить систему інформаційного забезпечення правової сфери наукової діяльності і практики складнішою та різноманітнішою. Інформаційно-комунікаційний обмін стає доступним майже всім бажаним користувачам у глобальному середовищі й одночасно є персоніфікованим, змінюється ставлення до засобів і форм отримання інформації, розширюється діапазон прийняття рішень і дій, взаємозв'язків між суб'єктами інформаційно-комунікаційного обміну в праві.

Необхідно додати, що порушені проблеми потребують подальшого дослідження сучасних моделей інформаційно-комунікаційної діяльності бібліотек, архівів, музеїв; новітньої концепції системи інформаційного обміну в праві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Беляков К. І. Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення : моногр. / К. І. Беляков. — К. : КВІЦ, 2008. — 576 с.*
2. *Бірюкова В. В. Інформаційно-довідкове забезпечення розслідування злочинів : навч. посіб. / В. В. Бірюкова ; М-во внутр. справ України, Луган.*

- держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. — Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. — 112 с.
3. Блог [Електронний ресурс] // Вікіпедія : свобод. енцикл. — Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org>. — Загл. с екрана.
  4. Гиляревский Р. С. Научная библиотека в эпоху электронных коммуникаций / Р. С. Гиляревский // Науч. и техн. б-ка. — 1998. — № 7. — С. 3–12.
  5. Захаров В. П. Проблеми інформаційного забезпечення правоохоронних структур : навч.-практ. посіб. / В. П. Захаров, В. І. Рудешко ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. — Львів : [б. в.], 2007. — 372 с.
  6. Звіт про стан наукових досліджень у 2008 році / Ін-т вивч. пробл. злочинності ; уклад. : В. І. Борисов, В. С. Зеленецький, В. С. Батиргарєєва. — Х. : [б. в.], 2009. — 99 с.
  7. Зименкова Н. Н. Коммуникация в процессе функционирования и развития общества : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Н. Н. Зименкова. — М. : [б. и.], 2004. — 157 с.
  8. Інноваційна модель віртуального інформаційного навчального середовища (ВІНС) : XII міжнар. вист. навч. закл. «Сучасна освіта України» — 2009, м. Київ / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; авт. проекту : В. В. Комаров [та ін.]. — Х. : [б. в.], 2009. — 31 с.
  9. Личность и межличностное взаимодействие в сети Internet. Блоги: новая реальность : сб. ст. / Санкт-Петербург. гос. ун-т ; [науч. ред. : В. Л. Волохонский, Ю. Е. Зайцева, М. М. Соколов]. — СПб. : Изд-во Санкт-Петербург. ун-та, 2006. — 195 с.
  10. Лук'янчиков Є. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів : моногр. / Є. Д. Лук'янчиков ; Нац. акад. внутр. справ України. — К. : [б. в.], 2005. — 360 с.
  11. Організація та стан науково-дослідницької роботи Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого (2007 р.) / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. — Х. : Право, 2008. — 24 с.
  12. Проект ТЕМПУС-ТАСІС JER-23226 «Електронне навчання. Віртуальна юридична бібліотека» : підсумк. конф., 26-27 верес. 2006 р. / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. — Х. : [б. в.], 2006. — 11 с.
  13. Семантичний інформаційно-освітній портал (СІОП) : (інновац. розробка) : вист.-презентація «Інноватика в освіті України» — 2009, м. Київ / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; група моніторингу проекту : В. В. Комаров [та ін.]. — Х. : [б. в.], 2009. — 19 с.
  14. Тараненко Ю. К. Актуальні проблеми інформаційного забезпечення системи освіти і науки МВС України / Ю. К. Тараненко // Наук. вісн. Дніпропетр. юрид. ін-ту МВС України. — 2001. — № 3. — С. 244-246.
  15. Тихонова Є. В. Доступ к правовой информации в российском Интернет: утопия или реальность / Е. В. Тихонова // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества : 10-я юбил. междунар. конф. «Крым 2003» : тр. конф. — М., 2003. — Т. 3. — С. 1224-1225.
  16. Шепитько В. Ю. Проблеми розробки, впровадження і використання інновацій в слідственній діяльності / В. Ю. Шепитько // Использование современных информационных технологий в правоохранительной деятельности и региональные проблемы информационной безопасности : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. — Калининград, 2006. — С. 127.

17. Benthal J. *The Critique of Intellectual Property* / J. Benthal // *The Best of Anthropology today*. — London, 2002. — P. 1–31.
18. Blanpain R. *On-Line Rights for Employers in the Information Society, Use and Monitoring of E-Mail and Internet at Work* / R. Blanpain // *Bulletin of Comparative Labour Relations/ Sries Set*. — 2002. — Vol. 40. — P. 1–34.
19. Feigenson N. *Law on Display: the digital Transformation of Legal Persuasion and Judgment* / N. Feigenson, Ch. Spiesel. — New York: NYU Press, 2009. — 252 p.
20. Germain C. M. *Legal Information Management in a Global and Digital Age: Revolution and Tradition* [Electronic resource] / C. M. Germain // LLRX.com : Law and texnology resource for legal professjinals. — Access mode : <http://www.llrx.com/features/legalinformationmanagement.htm>. — Heading from a screen.
21. *Law via the Internet : Free Access, Quality of Information, Effectiveness of Rights (Legal Information and Communication Tjechnologies)*. — European Press Academic Publishing, 2009. — 496 p.
22. Pester D. *Finding Legal Information : a Guide to Pint and Electronic Sources* / D. Pester. — Oxford : Cbandos, 2003. — 300 p.
23. Sokvitne L. *Implementing an Open Jurisdictional Digital Repository — the STORS Project* [Electronic resource] / L. Sokvitne, J. Lavelle // *D-LIB Magazine*. — 2004. — Vol. 10. — № 6. — Access mode : <http://www.dlib.org/dlib/june04/sokvitne/06sokvitne.html>. — Heading from a screen.
24. *Teaching Legal Research and Providing Accesss to Eleconic Resources* / ed. G. Hill, D. Sears, L. Lyman. — New York : Haworth Information Press, 2001. — 168 p.
25. Vintar M. *Information and Communication Technology as a Driving Force of Change in Public Administration* / M. Vintar, H. Reinerman. — Slovakia : NISP Acee, 1997. — 179 p.
26. Woo J. *Copyright Law and Computer Programms : the Role of Communication in Legal Structure* / J. Woo. — Garland Publishing, 2000. — 648 p.
27. Zhaao J. *The Nature of Community Policing Innovations: Do the Ends Justify the Means?* / J. Zhaao, Q. Thurman. — Washington, 1996. — 22 p.

Надійшла до редколегії 02.12.2009 р.

УДК 021.4

І. О. ДАВИДОВА

РЕГІОНАЛЬНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

Досліджуються умови формування регіональної інноваційної політики розвитку бібліотек України, визначаються її завдання та механізми реалізації.

Ключові слова: бібліотека, управління, регіональна інноваційна політика.